

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

ערובין נא. - בענין תחומין אי הוּ דאורייתא או דרבנן

1. עירובין נ"א., וז"ל, "הני אלפים אמה היכן כתיבן דתניא שבו איש תחתיו אלו ארבע אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה מנא לן אמר רב חסדא למדנו מקום ממקום ומקום מניסה וניסה מניסה וניסה מגבול וגבול מגבול מחוץ מחוץ דכתיב ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגוי ונילף מקיר העיר וחוצה אלף אמה דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מחוצה ומאי נפקא מינה הא תנא דבי רבי ישמעאל ושב הכהן ובה הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה הני מילי היכא דליכא מידי דדמי ליה אבל היכא דאיכא מידי דדמי ליה מדמי ליה ילפינן:"

2. עירובין י"ז:, וז"ל, "אמרי דבי רבי ינאי לא שנו אלא עירובי חצירות אבל עירובי תחומין חייבין דתני רבי חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה"

3. רי"ף סוף פרק א',

ולר"ע לוקה עליהן מדאורייתא דכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגוי וכתוב ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים וגוי אי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה אלא אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת ורבנן סברי אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים מיי"ב מיל ולמעלה לוקה עליהם מדאורייתא לדברי הכל דכתיב אל יצא איש ממקומו והיינו י"ב מיל כנגד מחנה ישראל אבל מאלפים אמה ולמטה מותר לדברי הכל ועדיין הקושיא במקומה עומדת שאין לנו עירובי תחומין אלא עד סוף אלפים אמה בלבד ואם הניח עירובו חוץ לאלפים אמה אין עירובו עירוב ואסור לו לצאת חוץ לאלפים אמה אפי' אמה אחת ואם איסור זה מדרבנן הוא לא ילקה עליהם דבר תורה אלא לדברי ר"ע והאי תירוץ לא סליק אליבא דגמרא דילן וקושיא בדוכתיה עד השתא כדקאי קאי:"

וז"ל, "ומלערב: אמרי דבי רבי ינאי לא שנו אלא עירובי חצרות אבל עירובי תחומין חייבין דתנא ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה קשיא ליה לרבי יונתן וכי לוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אמר רב אשי מי כתיב אל יוציא איש אל יצא איש כתיב כלומר יציאה ברגלים בלבד היא ואין בה משום מיתת בית דין אלא באזהרה בלבד היא ולפיכך לוקין עליה וקשיא לן היכי אמרינן הכא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה ואנן קיימא לן דליתא לדברי עקיבא דאמר תחומין מדאורייתא ואשכחנא בגמ' דבני מערבא דגרסינן הגיעוד סוף תחומי שבת שאינן מחוורין לך דבר תורה ר' מנא בעא ניחא אלפים אמה אינו מחוור ד' אלפים אמה מחוור הוא ר"ש בר ביסנא בשם רבי אחא אמר אין לך מחוור מכולם אלא תחום י"ב מיל כמחנה ישראל נמצאו עכשיו תחומי שבת מהן דרבנן ומהן דאורייתא מאלפים אמה ולמעלה עד י"ב מיל לוקה עליהן מדרבנן

4. ספר המצוות לרמב"ם, ל"ת שכ"א, וז"ל, "והמצוה השכ"א היא שהזהירנו שלא להלך חוץ לתחום המדינה בשבת והוא אמרו (בשלח יו) אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. ובאה הקבלה שגבול ההליכה שהיא אסורה מה שנוסף על אלפיים אמה חוץ מן המדינה ואפילו אמה אחת. וללכת אלפיים אמה לכל צד מותר. ולשון מכילתא אל יצא איש ממקומו אלו אלפיים אמה. ובגמ' עירובין (יז ב הוב' סל"ת י) אמרו לוקין על איסורי תחומין דבר תורה. ובמסכתא ההיא התבארו משפטי מצוה זו:"

והרמב"ן שם, וז"ל, "כתב הרב והמצוה שלש מאות ועשרים ואחת שנמנענו מלנסוע בשבת והוא אמרו יתעלה אל יצא איש ממקומו ביום השביעי ובאה הקבלה שגבול הנסיעה הוא מה שנוסף על אלפים אמה חוץ מן המדינה ואפילו אצבע אחת וללכת אלפים אמה לכל צד הוא מותר ולשון מכילתא אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה ובגמ' עירובין (יז ב) אמ' לוקין על איסור תחומין דבר תורה. וזה ודאי טעות וקצור במאמר הזה. שאלו הם דברי רבי עקיבא דאמר אלפים אמה דאורייתא ואין

הלכה כמותו. אבל בחבורו הגדול (שבת רפכ"ז) הודה שאלפים אמה מדברי סופרים אבל אמר שגבול הנסיעה מן התורה שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל. נסמך בו הוא וקצת הראשונים על הירושלמי (ערובין פ"ג סה"ד ברי"ף ספ"ק) שאמר רבי שמעון בר ביסנא בשם רבי אחא אין לך מחוור מכלם אלא תחום שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל. וגם זה אינו נכון שאינו כדרך התלמוד שלנו ולא הוזכר השיעור הזה בתלמודנו כלל אלא אלפים אמה דאורייתא לרבי עקיבא ותחומין מדבריהם לרבנן. ובפירוש אמרו במקומות מתלמודנו (סנה' סו א, שבת סט. א, ע ב, וש"נ) שיש לאו בתחומין אליבא דרבי עקיבא או בהבערה אליבא דרבי יוסי. הא לרבנן אין בשבת לאו גרידא אלא לאוין שלמלאכה שיש בהם מיתת ב"ד."

5. חידושי הרמב"ן עירובין דף י"ז:

וז"ל, "ותחלה יש לי לומר דודאי ר"ע ורבנן בתחום אלפים אמה פליגי, כדמפורש בסוטה בפרק כשם שהמים בודקין (כ"ז ב'), ויש לתמוה לדברי ר"ע כיון דאלפים אמה מן התורה הם, היאך עירוב מועיל לילך יותר, והרי העירוב הזה מועיל לענין של דבריהם והוא דומה לעירובי תבשילין ולעירובי חצרות שהוא מדבריהם, ובודאי שהמערב ברגליו אפשר שהוא מן התורה לפי שהוא קונה בין השמשות שביתתו במקום רגליו וכאן הוא מקומו וכאן הוא עירובו, אלא עירוב הפת איך מועיל מן התורה ומהיכן למד ר"ע היתר עירוב להקל על דברי תורה, ובודאי שלא היה ר"ע חולק בעירוב כדתנן (ס"א א') ר"ע אומר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה א"ר עקיבא אי אתם מודים לי בנותן עירובו במערה שאין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה כו' בפרק כיצד מעברין, ור"מ נמי סבר לה כותיה בתחומין דאורייתא ומודה בעירוב פת כדתנן (ל"ה א') תרומה ונטמאת משחשיכה ר' יהודה ור' מאיר אומרים ה"ז חמר גמל, ותניא (כ"ט א') בא אדם אחד לפניו

אמר לו רבי ערבתי בבצלים לטבעון והושיבו ר"מ בד' אמות שלו, ובהרבה מקומות במס' זו מוכיח כן שהכל מודים בעירוב. אלא י"ל לדברי האומר תחומין דאורייתא, או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרין בפרק הדר (ע"ג א') התם אגן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא ל"י והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן ל"י, נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם דבר תורה הם, וכיון שהענין [כן] לכשתמצא לומר מודים חכמים בג' פרסאות שהן מדברי תורה וזהו מקומו הכתוב בתורה, אף הן יש בהם עירוב מדין תורה, ומניח אדם עירובו בסוף ג' פרסאות ומהלך ג' פרסאות אחרות, (וכי) [ובין] יהיבין ליה ג' פרסאות לדברי חכמים ובין אלפים אמה לדברי ר"ע אלו ואלו מן התורה ועירוב מועיל בהם, ומעתה נסתלקה הקושיא הזו מדברי ר' חייא ולוקין על עירובי תחומין דג' פרסאות קאמר."

ושם פרק ד', וז"ל, "וגדולה מזו אמרו (ר"ה כ"ג ב') בראשונה לא היו זזין משם כל היום כולו התקין ר"ג הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח, והרי העדים הללו הלכו שלש פרסאות עד מקום הועד שעל מהלך לילה ויום אחד מחללין את השבת, ואם היוצא חוץ למקום שביתתו שלש פרסאות על כל פסיעה ופסיעה הוא עובר מן התורה משום אל יצא איש ממקומו, אלו כיון שנעשית מצותן היאך ר"ג מתיר להם אלפים אמה והלא עוברין הם מן התורה בכל יותר מד"א, שהרי כבר הלכו שלש פרסאות חוץ למקום שביתה שלהם ומכאן ואילך בחמש אמות אני קורא בהן אל יצא איש ממקומו, וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה, וזו התקנה ודאי דברי הכל היא ואפי' לרבי עקיבא ורבי מאיר שהם סוברין תחומין דאלפים אמה מן התורה, וש"מ אין לוקין על התחומין דבר

תורה אלא במהלך שלש פרסאות באיסורו תחומין לדברי האומר כן או במהלך אלפים אמה באיסור תחומין לרבי עקיבא, הא אילו הלך בהיתר כל היום אע"פ שיצא לו לכמה תחומין אינו חייב עד שילך מאותו מקום כשיעור תחומי שבת, וכל שכן היושב בספינה שאין הליכת הספינה בהיתר מתחשבת לו מן התורה ואין חיובו אלא אם כן הלך ממקום שיצא לשם בשיעור תחומין: ועוד אמרינן לקמן גבי ליקנו שביתה באוקיאנוס ואי בעית אימא ספק דדבריהם להקל ואע"פ שהגשמים הללו חוץ למקום שביתתן כמה פרסאות הן, ובודאי כשתמצא לומר תחומין דאורייתא לאדם אף לכלים תורה הם ואעפ"כ אין אומרים בהן כיון שקנו שביתה באוקיאנוס ויצאו חוץ לשלש פרסאות איסורין הן מן התורה ואפי' בתוך אלפים, וש"מ שאין תחומין מן התורה אלא מתחלת תחומין לסופן באיסור, ועוד שכבר ביררנו בפרק ראשון שאין בתחומין איסור תורה לעולם בראיות ברורות, אבל הנוהגין איסור ביציאתן

מן הים ליבשה טועין באיסוריהם וראוי הוא להתיר להם ואין בזה בית מיחוש:”

6. רמב"ם ריש פרק כ"ז הלכה א', וז"ל, "היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל וכך אמר להם משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה אבל חוץ לאלפים אמה אסור שאלפים אמה הוא מגרש העיר:”

שם הלכה ב', וז"ל, "נמצאת למד שמותר לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפילו היתה כנינוה בין שהיתה מוקפת חומה בין שלא היתה מוקפת חומה וכן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח מרובעות כטבלא מרובעת כדי שיהיה נשכר את הזויות ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה:”

7. ביאור הגר"א סימן ת"ד סעיף א', וז"ל, "למ"ד כו'. רי"ף ספ"ק דעירובין בשם הירושלמי וכ"כ תוס' בחגיגה יז ב' בד"ה דכתי' כו' בשם י"מ אבל כתי' דהש"ס שלנו פליג על הירושלי' מדקאמר בפ"ו דשבת ופכ"ד דידע לה בתחומין ואליבא דרי"ע ול"ק ג"כ אליבא דרבנן ובכה"ג וכן הקשה הרא"ש בספ"ק דעירובין וכן הריטב"א וש"פ והביאו עוד ראיות ממ"ש בכמה מקומות תחומין דרבנן עירובין דרבנן ועי' תוס' שכי' ואינה כלום דודאי ד' אלפים אמות דרבנן אבל ראייה גדולה יש ממ"ש מ"ה ב' ואמאי ליקני כו' ואב"א הוי כו' ושם כמה מילין:”

8. עמודי אור סימן יד אות י"ט. (מופיע באתר)

9. קהילות יעקב סימן ט"ו אות ב' ד"ה ובאו"ש. (מופיע באתר)

10. רבי עקיבא איגר סימן ת"ד סעיף ב', וז"ל, "בימים ובנהרות. ולא בכרמלית שם בהה"מ. לפ"ז להסוברים דעתה אין לנו רה"ר עי' לעיל סיי' ש"ג סח"י ליכא תחומים מדאורייתא:”